

ԱՐԵԱԿ ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ—ՍՐԻՆԳ. «ԵՐԱԽԱՅՐԻՔ». պատկերազարդ հատուածներ մանուկների համար, հրատարակութիւն Կամար Սարգսեանի. 1887 և 1888 թ. Թիֆլիս. չորս գիրք (իւրաքանչիւրը 4-ճալ մօտ 50 երեսից). գինը իւրաքանչիւր գրքոյկի 50 կոպ.

Որովհետև իւրաքանչիւր գիրքը լոյս է տեսած տարւալ չորս հզանակներին, այդ պատճառով գրքոյկների երեսին գրւած է. Առաջին գիրք— Գարուն, Երկրորդ գիրք— Ամառ, Երրորդ գիրք— Աշուն, Չորրորդ գիրք— Ձմեռ. Ոչինչ ներքին կապ բովանդակութեան և տարւալ հզանակների մէջ չը կալ (այսինքն՝ օրինակ, հառւածները զարնան գրքում բոլորովին իրանց բովանդակութեամբ չեն վերաբերում գարնան):

Մանուկների համար գրւած գրքերի բովանդակութիւնը պէտք է հետաքրքրելի, պարզ և բնական լինի: Իսկ «Երախարիք»-ի հառւածները մեծ մասամբ անպէտք են մանուկների համար իրանց թոյլ, անհետաքրքրելի և շինծու, կարկատած բովանդակութեամբ: Ամբողջ չորս գրքերում կարելի է ցոյց տալ միայն հետևեալ փոքր ի շատէ անշուշտ հառւածները: Ոտահաւորներից՝ (Գ. I) Բարեսիրտ մանուկ, Եղնիկ. (Գ. II) Աղքատ, Արտուտ. (Գ. III) Որբ, Աշնան տերև, Ծիծեռնակ. (Գ. IV) Չորս հզանակ—Արձակ գրւածներից՝ (Գ. II) Որսորդ, Եղջերունք. (Գ. III) Գողութեան հետևանք, Ոսկի և կրակ. (Գ. IV) Սալորենի, Բուէճ և Չնչին արարածների մեծ դերը: Ինչ վերաբերում է լեզուին, նա չունի մանկական հառւածների համար անհրաժեշտ լատիւթիւնները՝ պարզ, կոկիկ, կանոնաւոր, զողարիկ չէ: Ի՞նչ միտք ունի այսպիսի անճոռնի բառեր. «պլստորատին, շարտպուրիկ, ցուվրիկ, ճնջուշտում, փուչփուչացներ» և այլն. դոքա ոչ լեզուն են «ժողովրդական» չինում և ոչ բոլոր հալ մանուկներին հասկանալի են և վերջապէս, կարիք չը կալ այսպիսի անճոռնի բառեր գործածելու: Նոյնպէս պէտք է հետու կենալ այսպիսի անհամ ոճերից. «միսը վեր էր թափում, կէսը գնում էր, կարծես» (Գ. 2. հր. 34). «կալի սէզ աչերից կրակ էր ցալում» (Գ. 2. հր. 35). «Գլխարկը որպէս սրբիչ հանդիսացաւ» (Գ. 2. հր. 25). «Իսկ ցօղն արծաթի գնդի նման պզգիլ էր մարգագետնում». «զանգակները չիկչիկում են» (Գ. 3. հր. 17) և այլն: Միթէ մի առանձին գեղեցկութիւն է, երբ ամենհասարակ բաների մասին խօսելիս, այսպիսի ճոճում, փքւած խօսքեր են գործածում. «ընկուզենին վշտագին չըշխն արձակեց և սեամած ամպն անիախուտ դարձաւ նրա փոքրիկ աչերից» (Գ. 1. հր. 36): Այդ նման է նորան, երբ օպերալում ամենհասարակ մի բանը ասում են երգելով կամ թատրոնական արտակարգ շարժւածքներով, դիցուք՝ «տուր ինձ մի բաժակ ջուր» նախադասութիւնը: Ոտանաւորները գրւած են անտաշ և անախորժ լեզուով: Աչտեղ չէ կարելի չը նկատել պ. Սրինգին, թէ ամեն մի գրւածք ոտանաւորի ձևով, դեռ չէ նշանակում նա բանաստեղծութիւն է:

Չորրորդ գրքի վերջում հրատարակչի կողմից գրած լողածից, ի միջի ալրց խմանում ենք, որ «Նրախարիքի» մէջ տուած հատածները «ալ և ալ տեղերի հաւերի կեանքից է առնուած» և թէ «բոլոր պատկերները դէմքի կողմից բուն հաւի տրպարեն ներկայացնում»: Դժւար չէ համոզել, որ այդ միտքն լոկ հրատարակիչներին չատուկ խօսքեր են. ինչպէս պատկերները, նոյնպէս և բովանդակութիւնը (չէ որ միայն անուաները հակական լինելով, դեռ չէ նշանակում, որ հաւերի կեանքից են) ոչինչ բնատրոշ հակական գծեր չ'ունին, ալ մի անորոշ, սովորական, ընդհանուր և բնական ձև ունին: Հրատարակիչը ասում է, որ «Նրախարիքը» գրած է, երբ հեղինակը 17—22 տարեկան էր, ուստի արդարացնելի է, որ «պտուղը կարող է մի փոքր խակ լինել»: Կարծես մանուկները և հասարակութիւնը պէտք է սուտին հեղինակի մտքի խակութեան արտադրութիւնները... Հրատարակիչը լետոյ ասում է.—«Նրախարիքի» մէջ զետեղելով միայն մանկական գրածները, բանաստեղծութիւնները առանձին գրքով կը հրատարակին, որովհետև իրանց մտքերի խտութեամբ (?) կարող էին անհասկանալի մնալ մանուկներին:—Սթէ այդ բանաստեղծութիւններն էլ «խակ պտուղներ» են, ի զուր տեղը մի ուտեցնէք հասարակութեան. առանց դորան էլ նորատառնաբար խանգարած է բաղմամբիւ անհամ և խակ գրածներով, մանաւանդ «բանաստեղծական»:

Այսպէս ուրեմն այդ բոլոր չորս գրքովիները տեղ եթէ տպէր մի փոքրիկ գրքով, վերև փշած հատածներից բաղկացած (մի խօսքով ընտրութեամբ), մենք աւելի մեծ կարծիք կ'ունենայինք թէ հեղինակի և թէ հրատարակչի մասին, իսկ մանուկները, տալով 2 ուրլու փոխանակ 50 կոպէկ, կ'ունենային ընթերցանութեան համար մի օգտակար գրքով: Իսկ ալժմ 2 ուրլի տալ և զենլ այդ չորս ջրալի «խակ» գրքովիները՝ բոլորովին ապարդին մի ծախք է, մեր կարծիքով:

Լ. Ս.

Ս. ՓԻԼՕՅԱՆ. «ԶՐՈՅՑՆԵՐ ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՆՑ» . Առաջին մաս. Տփլիս, Ռօտինեանի տպար. 1888 թ., 4-ճալ. 76 էր. գինն է 40 կոպ.:

Տարրական գրքերը, նա մանաւանդ ընական գիտութիւնների վերաբերեալ, պէտք է կազմած լինին մի խիստ որոշ սխտեմով, նախադժով և հետևողութեամբ: Չը պէտք է երբէք մի բան պատմել, առանց նախ և առաջ ամենհասարակ հիմունքները (առանց որոնց անկարելի է պատմածը հասկանալ) պարզելու: Այդպիսի գրքովիներ պէտք է աչնպէս կազմած լինին, որ ընթերցողը կամաց-կամաց, սխտեմաբար ծանօթանալ նրան մասակարարուող գիտելիքների հետ: